

Бойчук Марія Володимирівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри видавничої справи та редагування Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», Україна

Бойчук Василь Миколайович

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ, Україна

МОВА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ

Анотація. У статті охарактеризовано мову українськомовних періодичних інтернет-видань як динамічну та інноваційну сферу, в якій активно відбуваються процеси поповнення лексичного складу сучасної української мови новими словами, проаналізовано чинники, що зумовлюють процеси неологізації.

Ключові слова: мова преси, неологізм, заголовок, ЗМІ, оказіоналізація.

У сучасному світі мас-медіа відіграють помітну роль у розвитку мовної системи. Саме тут відбувається вироблення мовних нормативів. Значною мірою це стосується останніх десятиліть, коли сфера масових комунікацій демонструє динамічність розвитку і зростання своєї питомої ваги в суспільних процесах, у формуванні масової суспільної свідомості.

Зростання наукового інтересу до мови ЗМІ зумовлює виокремлення проблеми студіювання дискурсу електронних зособів масової інформації. Питання мови мас-медіа є важливими як у теоретичному, так і в практичному плані. Останнім часом їм присвячено дослідження Є. Карпіловської, Л. Струганець, О. Стишова, М. Навальної, Т. Коць, Г. Мінчак, Т. Стасюк, О. Турчак, Л. Архипенко, О. Андрейченко, О. Мітчук, В. Зайцевої, Л. Михайленко, Д. Дергача, Т. Коваль, О. Ляхової та ін.

Мова преси характеризується наявністю специфічних засобів швидкого відтворення і сприймання інформації, до яких належать штампи. Особлива роль у мові преси відводиться й заголовкам. Часто для увиразнення вони набувають оригінальних форм із погляду графічного чи синтаксичного

оформлення, виступають фразеологізмами (афоризмами, пареміями, максимами, цитатами тощо) або ж їх трансформаціями, а також ремінісценціями або парафразами ідей чи фрагментів відомих творів.

Ще одна виразна ознака мови преси – це високий індекс експресивності мовлення, прагнення здійснити максимальний вплив на адресата. Тому журналісти намагаються використовувати всі доступні засоби словесної образотворчості. Однак образність у публіцистиці, як зазначає О. Пономарів, “призначена не для художньо-мовленневої конкретизації, як у белетристиці, а для стилетвірного протиставлення стандарту й експресії” [1, с. 13].

Стан мови преси визначається тією системою координат, яка сформувалася довкола цього одного із жанрових різновидів публіцистичного стилю. Її характер багато в чому залежить від призначення аналізованої мови. Так, гнучкість детермінується поліфункціональністю преси, універсалізація зумовлюється масовістю, а її оновлення виступає реакцією на постійну динаміку розвитку суспільства [2, с. 5].

Мова преси демонструє безпосередню реакцію на лексико-семантичні перетворення у мові. У цій лінгвальній підсистемі більшою мірою порівняно з повсякденною мовою лінгвальний стереотип зазнає експериментальних трансформацій [3, с. 3]. Значне зростання популярності ЗМІ на сучасному етапі розвитку соціуму спричинило різку зміну акцентів також у сферах впливу на еволюцію мови (особливо щодо її літературної форми). Активна діяльність мас-медіа, їхня орієнтація на живу невимушену комунікацію зумовили лібералізацію норм літературної мови та породили у мовців сумніви щодо непорушності та загальнообов’язковості мовних норм, що спричинило моду на мовну розкутість, яка зайняла протилежну позицію стосовно наявних літературних стандартів (що підкреслює її значну привабливість) і розпочала експансію на писемне мовлення. Намагання увиразнити мовлення, оновити його передбачає різке зростання варіативності засобів вираження [4, с. 1].

Мова сучасної преси, як констатують дослідники, позначена “розкріпаченням”, відсутністю цензури, лібералізацією мовлення, а також

посиленням у ньому особистісного фактора, розширенням сфери спонтанного спілкування, прагненням носіїв мови до мовного новаторства, а також намаганням відновити своєрідність української мови, втрачену за часів русифікації, психологічним несприйняттям новомови тощо [5, с. 1].

Ці факти перебувають у руслі загальних тенденцій, якими позначено характер сучасної епохи. Зокрема, це: а) свобода від найрізноманітніших обмежень; б) відхід від старих мисленневих стереотипів; в) лібералізація і демократизація суспільства.

Усе назване змінює і мовні смаки сучасного покоління, що демонструють вихід за межі стандарту й активізують процеси творення оказіональних одиниць. Такі процеси розпочалися наприкінці ХХ століття, який одержав назву “вік оказіоналізмів” (О. Земська). Влучність і точність наведеної назви сприймається як цілком закономірна, оскільки саме на цей період припадає поява значної кількості незузальних знаків, які продемонстрували “розкутість і розкріпачення” та прийшли на зміну “невирозності і стандарту” [6, с. 4].

Дев’яності роки ХХ століття, як резюмує О. Турчак, – це період, коли в Україні відбувалися істотні зміни, що відобразилися не лише на житті суспільства і його розвитку в цілому, а й спричинили інтенсифікацію розвитку лексики української мови (у тому числі – й слів оказіональної природи). Сам же процес оказіоналізації в мові преси цього періоду “можна вважати явищем закономірним” [7, с. 1]. Схожі процеси засвідчено і в російській мові, словниковий склад якої наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття позначений “неологічним бумом” [4, с. 1].

Мова засобів ЗМІ була і залишається благодатним ґрунтом для появи нових одиниць і запровадження їх у мову. Така ситуація спричинена тим фактом, що основним принципом публіцистичного стилю є чергування експресії та стандарту [8, с. 11].

Д. Дергач виділяє *екстралінгвальні* й *інтралінгвальні* чинники, що зумовлюють появу інновацій у межах лексичного складу сучасної української мови, зафіксованих у дискурсі сучасних мас-медіа. До чинників першого типу,

завдяки дії яких визначається специфіка мовних ресурсів, формується оптимальна мовно-стильова системність, належать: а) процеси демократизації, якими охоплено різні сфери суспільного життя українського соціуму – насамперед політична і культурна – (а це у свою чергу автоматично впливає і на їхнє мовне забезпечення); б) розширення структури інформаційного поля, перетворення його на багатоплановий культурно-комунікаційний простір, виконання основних функції якого поряд з інформуванням передбачає також переконання (вплив на масову свідомість членів соціуму); в) протікання геополітичних та глобалізаційних процесів, які спричиняють інтерференцію національних пріоритетів різних державних утворень; г) науково-технічний прогрес; г) поширення явища лінгвістичної моди.

До інтралінгвальних чинників, від яких залежить розвиток лексико-семантичної системи мови сучасних мас-медіа, дослідник зараховує: а) значний вплив лінгвістичної традиції низки західноєвропейських мов (насамперед германських і романських – англійська, німецька, французька); б) прояв тенденції, спрямованої на стилістичну маркованість мови ЗМІ, яка виражається в утворенні символів, у вживанні нехарактерних для цієї сфери описових зворотів, складних за будовою конструкцій, абрєвіатур, нетипових синонімів і антонімічних пар; в) тяжіння до мовної експресії (намагання використовувати емоційно забарвлені мовні одиниці), яке виступає наслідком дискурсивної настанови на інформування та переконання; г) спрямованість на естетизацію слова тощо [9, с. 53].

Добір лексичних засобів у періодиці та електронних ЗМІ залежить також від індивідуальних смаків безпосередніх учасників цих процесів [19, с. 6-7]. Особливу активність у тенденціях до використання, запровадження і поширення всього нового демонструють тексти ЗМІ і щодо так званих *модних і новомодних слів*, вплив яких на свідомість сучасного соціуму дослідниками визначається як “не обмежений ніякими рамками”. Комунікативні дискурси преси, радіо і телебачення, постійно використовуючи модні й новомодні слова,

практично доводять факт “випереджального” розвитку мови сфери масової комунікації, а також значного впливу на всі стильові різновиди мови [4, с. 17].

Таким чином, оперативна реакція мови сучасних ЗМІ на всі ті стрімкі, системні, різнорівневі процеси, що відбуваються у довколишньому світі, детермінувала серйозні зміни у лексичному корпусі мови преси. Тривають процеси виникнення неологізмів, формування семантичних дериватів, запозичення та інтеграція іншомовних лексем, відбувається термінологізація і детермінологізація лексичних одиниць, постійний рух слів від простору лексики активного вжитку в напрямку пасивізації і навпаки.

Отже, мова ЗМІ характеризується динамічністю й консервативністю, наявністю потужного особистісного чинника, високим індексом експресивності, прагненням здійснити максимальний вплив на адресата. Будучи підсистемою, де постійно відбувається пошук нових засобів передання конкретної (здебільшого раціональної) інформації та водночас переконання і впливу, медійна мова виступає сприятливою сферою для систематичної появи інновацій, у чому знаходять своє втілення все реальне й потенційне багатство мови, усі можливі засоби словесної образотворчості.

Список джерел:

1. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : підручник. Київ : Либідь, 1992. 248 с.
2. Худолій А. О. Динаміка функціональних змін у мові американської публіцистики кінця ХХ – початку ХХІ столїття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Київ, 2004. 20 с.
3. Шаповал О. В. Комунікативно-стильові параметри вторинної номінації в газетно-журнальній публіцистиці 80-90-х років ХХ столїття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2003. 19 с.

4. Бічай Ю. В. “Модні” слова в сучасній російській мові (на матеріалі тлумачних словників і мовленнєвої практики мас-медіа кінця ХХ – початку ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Дніпропетровськ, 2003. 21 с.
5. Мінчак Г. Б. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 21 с.
6. Колоїз Ж. В. Оказіональна деривація: теоретичний та функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01. Київ, 2007. 40 с.
7. Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2005. 19 с.
8. Холявко І. В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кіровоград, 2004. 20 с.
9. Дергач Д. В. Лінгвостилістика онімів сучасних українських медійних текстів : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 236 с.
10. Мітчук О. А. Нові слова та їх значення у мові мас-медіа Рівненщини (1995-2005 рр.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Львів, 2006. 17 с.